

IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

Crkveno-glazbena djelatnost Stanislava Prepreka u petrovaradinskoj župi uzvišenja sv. Križa

Duro Rajković, Petrovaradin

Nakon prestanka Prepekova orguljaškog rada u župi sv. Roka, do kojeg je došlo 1937. g. za vrijeme orguljaškog spora, nastaje dugogodišnja šutnja na području njegova crkveno-glazbenog djelovanja. To ne znači da je Prepek prestao skladati, ali to razdoblje ne možemo smatrati plodnim. Međutim, Providnost se pobrinula da iza ovog dugotrajnog zatišja dođe do takve eksplozije crkveno-glazbenog stvaranja, koju nitko nije mogao ni zamisliti. Bilo je mnogo činitelja, koji su izazvali ovu iznenadnu erupciju u Prepekovu crkveno-glazbenom stvaranju. Zbog ograničenog prostora opisat ću samo najvažnije.

Gotovo u svim svojim kulturnim pothvatima svjetovnog ili crkvenog značaja Prepek je ostajao osamljen, u većini slučajeva zbog neznanja, neshvaćanja ili zavisti. Budući da se kao izuzetan intelektualac, enciklopedist, prosvjetitelj i humanist teško probijao kroz malogradanski mentalitet sredine u kojoj je živio često je govorio: »Rođen sam pod nesretnom zvijezdom«.

Moje osobno poznanstvo s Prepekom započelo je 1949. g. kad me moja mati Irena, jednog ljetnog dana, odvela k njemu u mjesnu čitaonicu u kojoj je bio knjižničar. Na tom, za mene sudbonosnom, događaju ostat ću vječno zahvalan svojoj majci.

Osim razgovora, koje smo vodili o glazbi, književnosti, slikarstvu, astronomiji, filozofiji, religiji i povijesti. Prepek me je upućivao i u crkvenu glazbu. Osobito sam mu zahvalan što me je doveo do spoznaje o pravoj crkvenoj glazbi. O njoj sam i sam čitao i razmišljao, no, njegovo vodstvo u ovoj oblasti bilo je za mene od presudne važnosti. Ovakvo vodstvo podrazumijeva samo istinskog, vjerodostojnog učitelja kakav je upravo bio Prepek.

Koncem listopada 1966. g. preselio je Prepek iz župe sv. Roka u župu Uzvišenja sv. Križa. Preseljenjem u ovu župu postali smo susjedi, a to je bilo od najvećeg značaja za našu daljnju glazbenu suradnju.

Već i ranije, a najviše 1966. g. jako mi je zasmatalo crkveno pjevanje i orguljanje u Petrovaradinu, osobito u župi Uzvišenja sv. Križa. Sve sam teže podnosio pjevanje starih, tuđinskih pjesama, koje su još uvijek preovladavale. Bila je to krivnja orguljaša-amatera, neupućenih u crkvenu glazbu.

Orguljaša-zborovodu župe Uzvišenje sv. Križa, Anica Nevolić, znao sam iz viđenja od djetinjstva. Bila je samouka, ali je imala veliku ljubav prema Crkvi i crkvenom pjevanju. Njezine glavne vrline bile su marljivost i ustrajnost u radu. Znajući za njih već sam početkom 1967. g. uspostavio s njom vezu, posredstvom najbolje pjevačice u njezinu tadašnjem crkvenom zboru po imenu Ljerka Jelínek, poručivši joj da nauči Misu I. skladatelja Stanislava Prepreka. Anica je ovaj moj prijedlog prihvatila i ubrzo sa zborom zapjevala ovu Prepekovu misu. Uvidjevši ogromnu razliku između nje i svega ostalog što je do tada izvodila predložila mi je glazbeno-radni dogovor. Na tom dogovoru,

održanom krajem svibnja iste godine, Anica Nevolić je izrazila želju za suradnjom sa skladateljem Prepekom. Zamolila me je da s njim pregledam cijeli njezin crkveno-glazbeni repertoar i pri tom označim sve dobre i loše pjesme prema njegovoj ocjeni. To je bilo učinjeno za nekoliko tjedana. Ovom Prepekovim uvidom ispostavilo se da ima oko 80% loših pjesama. Suočivši se s ovom poražavajućom činjenicom Anica

Župna crkva sv. Roka u Petrovaradinu

U dvobroju 3 - 4, 1987. str. 71 ispod slike treba biti:
Župna crkva sv. Križa u Petrovaradinu

je rekla: »Slažem se s Prepekovom ocjenom, ali, recite, što da pjevam umjesto ovih loših pjesama.« Bili smo u nedoumici, svjesni teškog položaja, ali se ona brzo dosjetila rekavši: »Pozdravite najljepše g. Prepreka i zamolite ga da sklada pjesme za naš zbor

umjesto ovih loših, necrkvenih. Neka sklada lijepe prigodne i prikladne pjesme.« Bio sam uvjeren da će Preprek pristati na suradnju, ali ne i na skladanje prigodnih i prikladnih pjesama pa sam joj to odmah dao do znanja. I nisam se prevario. Suradnju je prihvatilo, a skladanje prigodnih i prikladnih pjesama odlučno odbio uz primjedbu da on to sebi ne može dopustiti kao cecilijanac.

Od tada, od rujna 1967. g., pa do kraja Prepekova života 1982. g., trajala je crkveno-glazbena suradnja između Prepeka, Anice i mene. U tom razdoblju nastala je 31 misa, 111 himana i mnogo pjesama, harmonizacija i pojednostavnjenja. Najveći teret ove suradnje ležao je na meni, jer sam kao posrednik između Prepeka i Anice provodio beskrajan sate u zapisivanju i prepisivanju izdiktiranih skladbi. Prepek je, naime, morao diktirati svoje skladbe, jer od 1959. nije više vidio.

Trojna crkveno-glazbena suradnja Prepek-Nevolić-Rajković ne bi bila moguća da nisam profesionalni glazbenik i da nisam bio Prepekov dozivotni suradnik i prijatelj. Prepeku je bila najpotrebnija upravo moja glazbeno-tehnička pomoć. Budući da sam po njegovu diktatu radio od 1956. postigao sam zavidnu vještinu u zapisivanju nota i tekstova. Nekad mi je diktirao prvo napjev, a zatim harmoniju, nekad je diktirao samo harmonijski, a ponekad glas po glas. Mijenjao je način diktiranja onako kako mu se u danom trenutku činilo bržim i lakšim.

Već na samom početku obnove crkveno-glazbenog repertoara u župi Uzvišenja sv. Križa osjećao sam da će Prepek stvaralački doprinosi postati jednog dana našom općom crkveno-glazbenom baštinom. To je osjećala i Anica Nevolić, ali Prepek nije. On se tako uživao u crkveno-glazbeno stvaranje da mu jednostavno nije vidio kraja.

Evo što Prepek piše o tom svom radu: »Cio ovaj rad bio je međusobno isprepleten tako da sam skladajući npr. jednu misu gotovo istodobno skladao i po koji himan i harmonizirao odnosno pojednostavnio nekoliko pjesama prema potrebi crkvene godine. Naime, od orguljašice gđice Anice Nevolić dobivao sam od vremena do vremena popis svega onoga što je trebalo po mogućnosti odmah načiniti. Cesto sam za neki zamoljeni rad imao premalo vremena pa je trebalo žustro i upravo grozničavo raditi. Tako je bilo i s Velikim Tjednom kad je trebalo sve na vrijeme završiti da bi ona mogla svoj zbor uvježbati i iste godine to izvesti«.

Tražeci neprestano nove skladbe, Anica Nevolić je i nehotice stalno potpirivala i razgarala Prepekovu stvaralačku vatru. Drugim riječima, Prepek je gotovo neprekidno stvarao. Skladanje je za njega bilo najveće veselje i on pri tome nikada nije osjećao napor ili umor. Ali zbog starosti nekada je postao fizički, no, ni tada se nikada nije tužio da mu je teško ili t. sl. On se sa skladanjem nije mučio kao toliki drugi pa kada sam mu iskazivao svoje divljenje znao je kadgod odgovoriti: »Zapamti, boriti se s materijom ne znači i vladati njome.« I doista, on se sa skladanjem nije borio. On je jednostavno u sebi odjednom čuo i vidio sve pa taj stvaralački proces za njega nije bio nikakav napor niti naprezanje. Kad bi mu neka skladba osobito uspjela, a ja joj se divio, znao je kazati: »Ma da sam star čovjek, ipak još nisam sasvim izlapio.« Tada smo se od srca smijali.

Događalo se da je Prepek istodobno pamtio jednu misu i po pet ili šest himana. To se znalo dogoditi baš kada sam i ja bio prezauzet pa mi je putem telefona javljao: »Ako ikako možeš, dođi makar na pola sata k meni da ti nešto izdiktiram, jer će mi glava prsnuti od tolikih nota ili ću ih sve zaboraviti.« Dotrčavši k njemu, ni vrata nisam uspio zatvoriti, a on zavapi:

»Brzo papir i olovku u ruke, sjedaj i piši, hvataj skladbe za rep da ne pobjegnu.« To je unosilo posebnu živost i posebno veselje u sam rad i činilo ga zanimljivim. Spasavajući u tim trenucima njegove nadahnute i uzvišene himne i mise osjećao sam kako njihovim zapisivanjima zadržavam sadašnjost ovoga podneblja, istodobno ispunjen ponosom što tu sadašnjost ovjekovjećujem upravo ja.

O tom svom crkveno-glazbenom stvaranju piše Prepek slijedeće: »Skladao sam obično noću ležeći budan. Melodije i harmonije obično su same od sebe navirale: istodobno sam čuo sve, vidio i note i tipke, a istodobno su pred mojim duševnim očima prolazile kolonade stupova i svodova stapajući se s glazbom u jednu cjelinu. Činilo mi se kao da slušam nečiji diktat, kao da sam neko sredstvo, medij, kojemu diktira neka nepoznata sila, dolazeći iz nepoznatih dubina. No, dešavalo se katkad da mi neka pojedinost nije odmah bila sasvim jasna, ali i to je uvijek bilo sretno riješeno. Vrlo se rijetko dešavalo da sam neku skladbu ponajprije odsvirao, a zatim je izdiktirao. Sve svoje skladbe od prvih početaka pa do danas skladao sam obično bez instrumenta, a i bez većih ispravaka.«

Velika količina Prepekovih crkvenih skladbi, stvorenih u posljednjih 15 godina njegova života, mogla bi mnoge navesti na pomisao da su one više plod dugogodišnjeg skladateljskog iskustva. Takvo mišljenje bilo bi skroz pogrešno. Osobito ističem doživljenost u svim Prepekovim djelima, bilo glazbenim, bilo pjesničkim. Odlično se sjećam što je u vezi s tim govorio: »Upamti, nikad u životu nisam napisao ni jednu notu, ni jedno slovo, bez nekog prethodnog doživljaja. Nikad nisam sjeo za pisači stol, podupro rukom čelo pa tek tada počeo razmišljati što ću i kako ću pisati. Ja tako nisam stvarao.« Bio je duboko uvjeren i osvjedočen da je djelo posljedica doživljaja, jer u protivnom nema moć djelovanja. Mnogo sam puta želio da sklada neku novu misu ili pjesmu, ali sve dok nije osjetio stvaralački poticaj nije bio u stanju skladati, jer jednostavno nije čuo ništa.

Prigoda je da se ukratko osvrnem i na neke značajke Prepekovih skladbi iz ovog posljednjeg razdoblja njegova crkveno-glazbenog stvaralaštva. U njima se Prepek služio klasično-romantičnim harmonijama smatrajući ih najprikladnijima. Međutim, on je u taj kompozicioni sistem udahnuo i svoj vlastiti skladateljski duh po kojem se razlikuje od ostalih naših skladatelja. Istina je da uz mnoge kvalitete, koje krasi njegove crkvene skladbe, nailazimo ponekad i na elemente popularnosti u njima, no, bez obzira na to one su iskreno doživljene pa zato i djeluju na slušatelja kao da su isklesane u granitu. Ono što njegove skladbe također razlikuje od skladbi ostalih skladatelja jeste prizvuk blage sjetu u njima. Drugim riječima tu blagu ili pritajenu sjetu osjećamo kao neko duhovno čeznuće za nečim uzvišenim i nedostižnim. Ta osobina daje njegovim crkvenim skladbama poseban ugođaj. Neobično je značajan i monotematski rad u njegovim misama. Od istog tematskog materijala sastoji se gotovo cijela misa. Taj postupak omogućuje njihovo strjelovito brzo učenje i pamćenje. Kada znamo još i to da je Prepek bio prinuđen skladati u zadanim tonskim granicama pojedinih glasova, prema zahtjevima Aničina zbora, tada se upravo moramo diviti njegovoj skladateljskoj inventivnosti. Osim toga u svojim crkvenim skladbama ostvario je na najbolji način i slijedeće zahtjeve: jednostavnost, harmoničnost, meditativnost, pobožnost, jednom riječju crkvenost.

Da Prepek nije bio sputan tolikim ograničenjima više je nego sigurno da bi stvarao crkvene skladbe u najvišem stilu poput evropskih cecilijanaca. Međutim, on nije mogao stvarati iaj način iz dva razloga: 1) nitko ne bi imao vremena zapisivati samo jednu skladbu čije bi diktranje trajalo godinama i 2) one u našim

skromnim izvodačkim crkveno-glazbenim prilikama ne bi bile izvedive. Cemu i komu bi služile takve grandiozne crkvene skladbe ukoliko ne bi mogle biti izvedene, nego bi beskorisno ležale u raznim pretincima na korovima naših crkvi. Bili bi to mrtvi duhovni kapitali. Dakle, Preprek se, kao cecilijanac-praktičar, svjesno odrekao skladanja u najvišem stilu u korist naših skromnih izvodačkih mogućnosti. Sasvim je ispravno postupio, jer gledano strogo liturgijski crkva nije koncertna dvorana, nego dom molitve Gospodnje.

Međutim, takvo Preprekovo skladateljsko opredjeljenje nije pogodovalo ni nižem glazbenom ukusu, a nije naškodilo ni unutarnjoj vrijednosti njegovih skladbi. Preprek je i ovoga puta ostao vjeran zahtjevima istinske umjetnosti potvrdivši i posljednji put u svom životu svoju skladateljsku veličinu.

O obnovi crkveno-glazbenog repertoara u župi Uzvišenja sv. Križa napisao je Preprek između ostalog i ovo: »U vremenu od 1967. g. do danas (do 1973. op. red.) stvorio sam mnogo više, nego kroz 47 godina ranije. Kako je toliko toga moglo nastati nije ni meni jasno. Sve je to počelo iz želje da pomognem jednom orguljašu, koji je bez osobite glazbene spremne, ali zato s tolikom voljom i ljubavlju pristupio velikom poslu da svoj repertoar obnovi u crkvenom duhu i prema najnovijim zahtjevima novog obrasca mise i liturgije uopće.

Mislim da smijem reći da je ovakav slučaj reforme pjevanja u jednoj župi vrlo rijedak. Jer ne događa se često da je netko voljan sprovesti tako opsežnu reformu i da uz to ima pri ruci i skladatelja, koji bi opet bio voljan da takvu reformu sprovede s glazbene, skladateljske strane.«

Nadovezujući se na Preprekove riječi o rijetkosti ovakve crkveno-glazbene suradnje mogu ustvrditi da je ona zapravo jedinstvena i najvjerojatnije neponovljiva. Zašto? Zato što jedan slijepi skladatelj treba ustvari samo jednog suradnika-pomoćnika. Ovdje je, međutim, bio potreban tercet, jer Anica Nevolić, kao nešto zatvorenija osoba, nikada ne bi pristupila Prepreku da se s njim upozna, a kamoli da ga zamoli za suradnju. Samo mojim posredovanjem uspostavljena je veza među njima. No, ni u ovoj našoj suradnji ne bi bila potrebna treća osoba da sam ja bio na Aničinom mjestu. Dakle, uvijek bi se radilo samo o dvojnoj, a ne o trojnoj suradnji. Ali baš zato što je ovo bila trojna suradnja, ostavši tako svojevrsnom u svijetu, došlo je do tako obilnog i izuzetnog skladateljskog crkveno-glazbenog doprinosa.

Evo još nekih od brojnih činitelja, kojima možemo zahvaliti za crkveno-glazbenu suradnju na relaciji Preprek-Nevolić-Rajković. Do ove suradnje ne bi nikada došlo;

- da Preprek nije imao divne roditelje, koji su učinili da pohađa petrinjsku učiteljsku školu
- da je Preprek vidio
- da se i sam nisam zanimao za crkvenu glazbu
- da je Anica Nevolić bila ravnodušna prema crkvenoj glazbi
- da smo se za vrijeme crkveno-glazbene suradnje obazirali na razne prigovore sa strane

Providnost je htjela da se sve ovo dogodi baš ovako brinući se pri tom još i o slijedećem:

- naša se crkveno-glazbena suradnja odvijala u najpogodnije vrijeme, odmah nakon II. vaticanskog sabora

- Preprek je bio u najzrelijim godinama svoga života
- Anica Nevolić je upravo zakoračila prema vrhuncu svog djelovanja u crkvenoj glazbi
- ja sam stajao na pragu svoje glazbeno-pedagoške i pijanističke karijere

Da je Preprek vidio, kako mi je više puta priznao, vrlo bi malo skladao za potrebe tadašnjeg pjevačkog zbora župe Uzvišenja sv. Križa, jer se pretežno bavio skladanjem instrumentalne glazbe. Ovako je bio prinuđen gotovo neprekidno boraviti u svom stanu zagledan u sebe, razmišljajući osobito o Tvorcu svega vidljivog i nevidljivog. Iz te osamljenosti i uronjenosti u vlastitu unutarnji život izrasla je velika crkveno-glazbena baština, kojom se možemo ponositi.

Bilo bi nepravедno prešutjeti Preprekovu radionicu ili tvornicu nota, kako smo zvali njegovu sobu za vrijeme naše crkveno-glazbene suradnje. U toj tvornici nota rodilo se mnogo skladbi zbog kojih i pišem ovaj članak. Budući da sam sve te skladbe napisao svojom rukom Preprek mi je ponekad kazao: »Ti si imao rijetku sreću gledati i doživjeti u ovoj sobi nastanak tolikih skladbi od njihovog prvog do posljednjeg tona. To se desava samo izuzetnim srećnicima. Prateći razvoj svih tih skladbi od početka do kraja i sam si dosta naučio, što šta odgledao, uživio se u način mog skladanja itd. Jednom riječju i tebi je to kao glazbeniku koristilo.« Ovo je ispravna tvrdnja pa uvijek i rado priznajem da mi je Preprekova tvornica nota bila svojevrsnom glazbenom učiteljom.

Prije nego što završim moram ukratko opisati još jedan providnosni događaj, koji se desio pred kraj naše crkveno-glazbene suradnje. U petrovaradinsku župu sv. Jurja mučenika došli su 1979. oo. palotinci. Tadašnji upravitelj ove župe o. Jerko Matoš, inače veliki štovatelj i ljubitelj umjetnosti i glazbe, odmah se upoznao sa mnom i s Preprekom. Osjetivši Preprekovu glazbenu veličinu odlučio je tiskom izdati sve njegove crkvene i orguljske skladbe. Tako je Preprek iznenada dobio svog notnog izdavača što je u sadašnjim prilikama nezamislivo. Jerko Matoš objavljuje slijedeće Preprekove skladbe: *Cetiri jednoglasne mise 1980, 11 preludija na koralne teme i Improvisata za orgulje 1982, Crkveni himni 1984, Suita za orgulje i Cetnaest jednoglasnih misa 1985*. U vlč. Jerku Matošu Preprek je dobio svog mecenu na području crkvene i orguljske glazbe. Ovim izdavačkim pothvatima Matoš je učinio veoma mnogo na širenju Preprekovih skladbi, a istodobno je okrunio i našu crkveno-glazbenu suradnju. Zato mu i ovom prilikom izrazujem svoju najdublju zahvalnost.

Kako smo kroz izlaganje saznali, Preprek je u župi Uzvišenja sv. Križa djelovao isključivo kao skladatelj. On ni formalno nije pripadao ovoj župi, jer je ovdje doselio silom prilika. Svoje redovne župske doprinose i nadalje je davao župi sv. Roka i bio na popisu njezinih župljana. Međutim, neporeciva je istina da je Preprek posljednjih 16 godina svoga života proživio u župi Uzvišenja sv. Križa stvorivši za to vrijeme crkvene skladbe neprolazne ljepote. Čast toga stvaralaštva pripada zato ipak ovoj župi, jer je na njezinom tlu rođena ova naša vrhunska crkveno-glazbena baština.

Presretan sam što sam ovaj jedinstven providnosni događaj naše crkvene glazbe zabilježio i riječima, a ne samo notama, ostavivši i na taj način svjedočanstvo o jednoj iznimnoj crkveno-glazbenoj suradnji punoj ljubavi, požrtvovnosti i ideala u stvaranju najviših duhovnih vrijednosti.